

mtatkki

Hungarian Academy of Sciences
Centre for Social Sciences
Institute for Minority Studies

A PDF fájlok elektronikusan kereshetőek.

A dokumentum használatával elfogadom az
[Europeana felhasználói szabályzatát](#).

A kisebbségi törvény elé Itthon vagyok?

I. Az előzmények

A kormány, mint az a sajtóközleményekből kiderült, múlt csütörtöki ülésén a kisebbségi törvénytervezettel is foglalkozott. Hogy a számtalan létező variáns közül pontosan melyikkel, azt egyelőre nem lehet tudni, az ügyben ugyanis hetek óta hírzárlat van. Mi mindenesetre reménykedünk, hogy a kormány, a miniszterelnök úr ígéretéhez híven, csak olyan tervezetet fogad el, amely a magyarországi kisebbségek beleegyezését is bírja. Ugyancsak bízunk benne, hogy a kétharmados törvény, a rendszerváltás után immáron két évvel rövidezen a parlament elé kerül. Addig is azonban, amíg ez megtörténik, úgy gondoltuk, hogy talán nem lenne érdektelen felidézni az előzményeket.

A régi, szép hagyományok

A magyarországi kisebbségekkel való bánásmód XX. századi története nem sok büszkeségre ad okot. A kitelepítésektől kezdve a zsidóság és cigányság haláltáborokba való küldéséig az erőszakos asszimilációra való törekvésig sok minden megtalálható a palettán. Az egymást váltó politikai rezsimok ugyanakkor igyekeztek elhíttetni a bel- és külföldi közvéleménnyel, hogy a magyar kisebbségi politika alapjában jó, és a problémák nagy részét – a környező országokkal szemben – sikerült megoldanunk. Ennek a mítosznak a terjesztésében különösen a Kádár-korszak politikusai jeleskedtek.

A korszak kisebbségi politikájának kialakítása valamikor 1957-ben kezdődött. Ekkor határozta el a kormány, hogy vékonyka bázisát kiszélesítendő, tárgyalásokat kezd az általa megbízhatóknak vélt nemzetiségi „káderekekkel”. A tárgyalások eredményeképpen úgy határoztak, hogy az előző korszakban szétvert nemzetiségi szervezeteket újjáalakítják, ügyelve arra, hogy azok függőségi viszonyban lévő „kliens”-szervezetek legyenek. Az 57–60 közötti időszakban a nemzetiségi szövetségek újjáéledése, növekedése szigorúan szabályozott keretek között ugyan, de elkezdődött. 1958-ban létrejött a legnagyobb magyarországi kisebbség, a cigányság első nemzetiségi szervezete, a Cigányok Kulturális Szövetsége.

A kisebbségi szervezetek növekedésének egy 1960-as művelődésügyi minisztériumi körlevél vetett véget. Addigra ugyanis a hatalmon lévők érezkelni kezdték, hogy még az általuk szabályozott keretek között is nehéz lesz gátat vetni a nemzetiségek nagyobb politikai és kulturális autonómiára való törekvéseinek. A körlevélben foglaltak szerint a kisebbséghez tartozó gyerekek továbbra is az anyanyelvükön tanulhatják a humán tár-

gyakat, az azonban már nem lenne szerencsés, ha az anyanyelvi oktatást más tárgyakra is kiterjesztenék, mert ez, úgymond, hátrányos helyzetbe hozná a tanulókat. Ezzel az aktuálal vette kezdetét a nemzetiségi iskolák módszeres elsovasztása, szétverése.

A cigányság esetében a problémákat egy huszárós vágással oldották meg: egy '61-es párthatározat kimondta, hogy a cigányság nem etnikum, mindössze hátrányos helyzetű társadalmi réteg, mely a múlt káros örökségeként maradt ránk, s hátrányos helyzetét megfelelő intézkedésekkel fel lehet számolni. Ezzel a párthatározattal indult meg a nemzetiségből lumpenréteggé degradált cigányság erőszakos asszimilációjának évtizedekig tartó fájdalmas folyamata.

A nemzetiségi szervezeteket a Hazafias Népfőnt kebelébe terelték, ahol is gondosan szelektált vezetőik vezetésével, igazolt tagságuktól, társadalmi bázisuktól és az utánpótlás kinevelésének lehetőségétől megfosztva, minden komolyabb hatáskör nélkül elidegélhettek.

A következő évtizedekben lényegében a hatvanas évek elején megalapozott kisebbségi politika folytatódott.

A kisebbségi titkárság

A nyolcvanas évek végére azonban a bel- és külpolitikai viszonyok változni kezdtek. Idehaza az akkori ellenzék és a párt egyes reformistái részéről egyre erőteljesebb formában fogalmazódott meg az a követelés, hogy a pártnak és a kormánynak határozottabban kellene képviselnie a határon túli magyar kisebbség ügyét. Ezzel párhuzamosan a környező országokban gyakran hangzott el az a nem minden alapot nélkülöző vád, hogy a példaértékűnek kikiáltott magyarországi nemzetiségi politika sok kívánivalót hagy maga után. A Nyugat-Németország felé való nyitás sikeres folytatásának

is egyik alapvető feltétele volt a hazai német kisebbség helyzetének javítása.

Mindezen tényezők hatására az illetékesek '88 végén úgy döntöttek, hogy létrehoznak egy kisebbségi titkárságot, melynek vezetésével azt a Tabajdi Csabát bízták meg, aki a Pozsgay-féle reformvonalat képviselte, és aki a kisebbségek ügyében tett egyik nyilatkozata kapcsán Kádárral és Grósszal is összezdült.

A titkárság feladata egy olyan kisebbségi törvény kidolgozása volt, amely a külföld előtt azt volt hivatott bizonyítani, hogy Magyarország nem törekedik a kisebbségek asszimilálására. A törvénytervezet elkészítésével Baka András, a kisebbségi jogok ismert szakértőjét bízták meg. A titkárság egyúttal létrehozott egy tanácsadói testületet, melybe meghívták a Hazafias Népfőntből és egyéb szervezetekből a hazai kisebbségek képviselőit és az akkori ellenzéki pártok szakembereit.

Időközben elkészült a Baka-féle tervezet, amely az Igazságügy-minisztérium tetszését ugyan elnyerte, de a Tabajdi vezette titkárság – egyetértésben a tanácsadói testülettel – úgy érezte, hogy a tervezetben foglaltaknál lényegesen többre lenne szükség. A Baka-féle dolgozat a kisebbségi jogokat egyéni jogokként fogta föl, s ennek alapján a kisebbségi szervezetek létrehozását alapvetően egyfajta egyesületi alapon képzelte el. Ebben a megközelítésben a nemzetiségi szervezetek nem sokban különböztek volna a sportegyesületektől. A tervezet szerint a „gondoskodó állam” felülről dönti el, hogy a létrejött egyesületek közül melyiket és mennyivel támogatja.

A tervezettel elégedetlen titkárság elhatározta, hogy saját szakembereire támaszkodva egy újabb változatot dolgoz ki. Az új változatban már felbukkantak a kisebbségek részleges kulturális autonómiájára vonatkozó törekvések is. Egyebek közt a kisebbségi önkormányzatok dönthették volna el, hogy kisebbségi szempontból mely emlékhelyek minősülnek fontosnak, és rendelkezést hozhattak volna ezen emlékhelyek védetté nyilvánításáról. A tervezet alapvető jogként ismerte el a szabad névválasztás és vallásgyakorlás jogát is. Összességében a titkárság dolgozata a Baka-féléhez képest több alapjogot rögzített, de a politikai és pénzügyi garanciák ebből a változatból is hiányoztak. A tanácsadói testület elé bocsátott tervezetet több ponton is támadták. Felmerült az is, hogy ha a kisebbségi önkormányzatokban gondolkodnak, akkor valódi, széles körű jogositványokkal rendelkező önkormányzatokat kellene létrehozni.

Tabajdiék elképzelése végül is nem jutott el a kormány elé, a pártnak időközben ugyanis sürgősebb dolgokkal kellett foglalkoznia, s '90 tavaszán a kisebbségi titkárság rezsimestül, pártostul, kormányostul megbukott.

A rendszerváltást megelőző kerekasztaltárgyalások idején a kisebbségek képviselői is helyet foglalhattak volna az úgynevezett harmadik oldalon, de – tekintve, hogy a harmadik oldal politikai súlya és jelentősége a kezdetektől fogva igen csekély volt – ennek nem látták értelmét. Így alakult ki az a helyzet, hogy a tárgyalások alatt, az alaptörvények végiggondolása során nem juthattak érvényre a sajátos kisebbségi szempontok. Nem tisztázódott például a szervezeti vezetők megválasztásának problémája. A kérdés megoldására nagy szükség volna, hiszen a szervezetek jó része legitimációs válsággal küszködik. Sajnálatos módon a kisebbségek érdekérvényesítési mechanizmusának módozatai sem kerültek kidolgozásra.

A rendszerváltás után

A parlamenti választásokkor a különböző nemzetiségekhez tartozó politikusokból a pártok elsősorban pártszempontok alapján válogattak. Az ily módon bekerült, kisebbségekhez tartozó képviselők elsődlegesen pártjukat, s nem saját kisebbségüket képviselték. Persze számos olyan nemzetiség is van, amelynek egyetlen képviselője sem jutott a parlamentbe. A helyzetet a kisebbségek nehezen élték meg, különösen azért, mert az akkor még hatályos alkotmányban – Tabajdiék egyik utolsó tetteként – benne foglaltatott, hogy minden nemzetiség jogosult a parlamentbe delegálni egy általa választott képviselőt.

Az új parlament azonban törölte a régi alkotmányt, s ezzel együtt az ide vonatkozó cikkelyt, mondván, hogy a delegálásnak ez a módja korporációs elvnek tett engedmény lenne. A döntés alkotmányjogi értelemben ugyan sok szempontból megalapozott volt, a kisebbségek képviselőinek ügyét azonban nyitva hagyta.

A kisebbségek politikai képviselőinek megoldatlansága a települési önkormányzati törvény előkészítése során újra felszínre került. Az SZDSZ listáján bejutott Phralipe-képviselő betervezte egy – Bársony János által készített – törvénymódosítási javaslatot, mely szerint az önkormányzati választásokkal egy időben kisebbségi önkormányzati választásokat is kellene tartani. A megválasztott nemzetiségi, etnikai, kisebbségi képviselők – érdekvérvényesítő testületekként – kisebbségi ügyekben az önkormányzati testületek egyenjogú tárgyalópartnerei lettek volna. A javaslatot első megtárgyaláskor a parlament kisebbségi bizottsága – elviekben – ellenszavazat nélkül elfogadta. A második körben azonban, amikor a javaslat konkrét vonatkozásairól is szó esett, a kormánypárti képviselők – elsősorban Baka András hatására, aki időközben MDF-es képviselő, és a kisebbségi bizottság titkára

lett, – úgy döntöttek, hogy a betervezést nem támogatják. Érveik szerint az elgondolás elviekben ugyan rokonszenves, de a képviselőt kérdését egy majdan meghozandó kisebbségi törvényben kellene rendezni.

Így jött létre az a kompromisszumos megoldás, melynek alapján az önkormányzati választásokon kisebbségi képviselők esetében nem kell listát állítani, és a képviselők kétharmados szavazati aránnyal is bejuthatnak az önkormányzati testületbe. Abban az esetben, ha nem érik el ezt a szavazati arányt, akkor szavazati jog nélkül, kisebbségük szószólójaként vehetnek részt a testületi üléseken. A parlament megszavazta továbbá azt az alkotmánymódosítást is, mely kimondja, hogy a kisebbségeknek joga

van helyi és országos önkormányzatokat állítani, s ennek kereteit a kisebbségi törvényben kell rögzíteni.

Időközben a kormánykoalíció számára is nyilvánvalóvá vált, hogy nem szerencsés, ha a tizenöt millió magyar kormányának állandóan a szemére vethetik azt, hogy a lakosság mintegy tíz százalékát kitevő kisebbségek nincsenek biztosítva az alapvető jogai. A kormányzat létrehozta a kisebbségi ügyek koordinálására hivatott – Wolfart János és Báthory János vezette – Nemzetiségi, Etnikai és Kisebbségi Hivatalt, és megbízta az Igazságügy-minisztériumot egy kisebbségi törvénytervezet kidolgozásával...

(Folytatjuk)

UPOR PÉTER

LEGAL STUDIES PROGRAMME OF

CENTRAL-EUROPEAN UNIVERSITY – BUDAPEST
BY COURTESY OF GEORGE SOROS

WELCOMES

APPLICATION FOR GRANTS IN THE ACADEMIC YEAR OF 1992-1993

OPPORTUNITIES:

The Law Programme offers one year postgraduate studies in two streams
INTERNATIONAL BUSINESS LAW – COMPARATIVE CONSTITUTIONALISM

Students of CEU may gain grants to prominent western universities
(I.e. CHICAGO LAW SCHOOL, BERKELEY LAW SCHOOL of CA etc)

also internships to various international law firms

WITHIN OR OUTSIDE THE REGION

and in case of meeting the requirements they may obtain

L. M. DEGREE

ENTRY CRITERIA:

1. diploma of legal studies (law degree) or of political sciences
2. good command of English (TOEFL exam is advantage)
3. preference for students from the region, though applications are invited from all over the world
4. other details specified in the application form

HISTORY PROGRAMME

OF

CENTRAL-EUROPEAN UNIVERSITY – BUDAPEST

BY COURTESY OF GEORGE SOROS

OFFERS GRANTS FOR ONE-YEAR COURSE IN 1992-1993

OPPORTUNITIES:

One-year scholarship will be available at western universities
(OXFORD UNIVERSITY AND UNIVERSITY OF LEUVEN)

The Programme provides

MA DEGREE

according to the European standards

ENTRY CRITERIA:

1. applicants should have degree in history or should be outstanding last year students of history
2. good command of English (TOEFL exam is advantage)
3. others indicated in the application form

Applications for both Programmes
should arrive not later than 31 March 1992.

to the following address:

CEU – Budapest, Uri u. 49. 1014.

For application forms and more information please contact by

tel: 36-1-156 1257

fax: 36-1-175 8939